

процесів, обумовило деякі зміни й в ставленні українських протестантів до інших християнських конфесій, відносини з якими ніколи не були прихильними і мали епізодичний характер. До того ж, деякі з конфесій визнавалися протестантами такими, що втратили істину свого вчення. Проте зараз, внаслідок присутності вітчизняних протестантів у спілкуванні на світовому рівні, змінюється їхнє ставлення, зокрема, до Римо-Католицької та Англійської Церков. Так, церква «Живе слово» вже декілька років співпрацює з Англійською Церквою «Святої Трійці» в Лондоні. У братів-англікан українські харизмати перейняли міжнародну програму «Альфа курс», яка послуговується сучасними методами реклами та передбачає опанування азів християнства. В запровадженні цієї програми активно працюють і римо-католики. Загалом, вітчизняні служителі різних конфесій в сучасній Римо-Католицькій Церкві вбачають прогресивну релігійну організацію, лідери якої викликають у наших вірних навіть захоплення. Неабияке враження справив на українських харизматів виступ проповідника папського дому о. Раньєро Канталамеси на лондонській конференції з програми «Альфа курсу». Таким враженням ділився і завідділу міжнародних зв'язків ВСЦХВС Ю.Кулакевич, який ще з двома представниками від п'ятидесятницького Союзу мав нагоду у 2000 році представляти Міжнародну раду християнської молоді України на Всесвітньому дні молоді у Ватикані. Проповідь Папи Івана Павла II, спілкування з «рядовими» католиками внесли зміни у ставлення до Католицької Церкви української християнської молоді.

В цілому відносини протестантського світу України із протестантами світової спільноти детально дослідити просто неможливо, оскільки кожна церква, а часто навіть кожний із відділів церков, союзів та об'єднань мають свої контакти з колегами із-за кордону. Отримавши допомогу та підтримку на нинішньому історичному етапі, традиційні протестантські та неопротестантські, зокрема, харизматичні церкви України збільшили свій власний вплив у світі, дедалі активніше набуваючи статусу повноправних суб'єктів міжнародного релігійного життя. Під цим оглядом варто зробити висновок, що релігійна свобода уможливила вітчизняним протестантам вільний вихід у світове співтовариство, а також їх включення у процес глобалізації. Поруч із специфікою протестантського феномену, його активністю та ідеєю посвяченості на теренах незалежної України постає цікавий феномен українського протестантизму, який починає відігравати активну роль на міжнародному релігійному просторі.

О. ВІННІЧЕНКО (БОРУХ) ■

АНГЛІКАНСЬКА ЦЕРКВА ПРО МОЖЛИВІСТЬ МІЖКОНФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ В РЕЛІГІЙНО-ПЛЮРАЛЬНОМУ СВІТІ

Ми всі нині живемо в плюралістичних суспільствах. Це означає, що факт плюралістичності релігійних та світових традицій і суспільств, а також підвидів в їх межах став невід'ємною ознакою нашого соціально-політичного устрою, на місцевому, національному і транснаціональному рівнях в теперішній час та найближчому майбутньому.

На думку архієпископа Кентерберійського, глави Англійської церкви Роуена Уїльямса, міжконфесійної злагоди можна досягти у разі визнання за іншими права на свою віру, на свої, відмінні від інших, принципи. «Ми не повинні намагатися виставляти як демона якусь одну країну. Релігія вчить любити один одного. Любити ближнього – це, передусім, зрозуміти ближнього, який по-іншому бачить світ, по-іншому поклоняється Господу» [<http://jesuschrist.ru/news/>].

Інтерес англійських богословів до міжконфесійного діалогу, прагнення стати ближче й дружніше не вгасає віддавна. Ще в час свого зародження Англійська церква не була одностайною. Виявляється, що оголошені в 1562 році «39 статей» своєрідним символом віри й обов'язковою нормою християнського вчення, в англійстві можна було трактувати зовсім по-різному, завдяки чому вони могли бути прийнятними і для християн-протестантів, і для тих англійців, хто вірив в «Святу, Соборну й Апостольську Церкву». Відсутність чітко сформульованого

■ Оксана Вінніченко (Борух), здобувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

вчення церкви стало, на жаль, необхідним наслідком тих історичних умов, при яких створювалася англіканська церква. Деякі англіканські богослови стверджують, що церкві Англії, котра зберегла апостольське спадкоємство, вдалося стати на середній шлях «золотої середини» *via media* між католицизмом і реформаторством [Richard L. What Are They Saying about Christ and World Religions? – N-Y, 1981. — P. 3]. Проводити ж діалог із Церквою, яка навіть не має свого певного віровчення й у лоно якої входять люди різних поглядів – досить складно. Багато хто з англікан болісно переживав і переживає відсутність визначеності, завершеності і повноти своєї церкви.

Історія міжконфесійних відносин подає багато цікавих і повчальних моментів, в яких Англіканська церква брала чи бере безпосередню участь. Сюди відносяться регулярні міжрелігійні зустрічі і молитви, організовані Всесвітньою Радою Церков. В 1993 р. відзначалося сторіччя Парламенту релігій в Чикаго, що стало, за висловом деяких організаторів цього ювілею, «святом релігійної різноманітності». В цій, у безпосередньому значенні безпрецедентній маніфестації «всесвітньої єдності релігій», взяли участь 6 тисяч представників 250 релігій, у тому числі й англікани. Ювілейна конференція, що відбулася на цей раз при участі не лише протестантів, а й деяких представників вищого католицького і православного кліра, була «освячена» жерцями американських індіанців, а один з її кульмінаційних пунктів склали виступи жриць та інших представниць жіночого священства. Завершилася конференція загальними молитовними зборами всіх представників «релігійного різноманіття». Інше свято «релігійної весни» було відсвятковано в 1994 р. на конференції Національної Ради Церков Австралії. Самі екзотичні події відбувалися в католицькому храмі святого Христофора в Канберрі: після того, як його вітвар був «освячений» місцевими язичницькими жерцями, вхід з Євангелієм з нього вчинила «єдиновірна» їм аборигенка, а згодом ченці різних релігій, починаючи з католицьких орденів, протестантів та інших, пройшли через «очисний» язичницький дим. Нарешті, починаючи з 1986 р., Ватикан проводить щорічну зустріч релігій, перша з яких відбулася в Ассізі. Якщо в першій зустрічі брало участь 150 представників від 12 релігій, в тому числі і протестантів, а серед них і англікан, то в 1993 р. в Мілані — вже 300 від 42. В наступних роках ці цифри постійно зростали. Учасники зустрічі, що молилися один за одного перед мікрофоном на трибуні, у 1994 році констатували, що «дух Ассізі об'єднує всі релігії», а в 1996 році в Ассізі наголошувався десятилітній ювілей цих зустрічей (знаменуючих, по вираженню їх організаторів, перемогу «богослів'я культури»), вже на першій з яких мусульманам, синтоїстам, індуїстам і буддистам для здійснення своїх культів були надані окремі католицькі монастирі і храми [Knitter P. A Critical Survey of Christian Attitudes toward the World Religions. – N-Y, 1985].

Останнім часом до питання міжконфесійних відносин, повернута серйозна увага і в європейських країнах, і в наукових організаціях. Це питання було піддане уважному розгляду спеціальними комісіями, призначеними парламентами. Найпоширенішою підставою для такого драматичного сприйняття цієї проблеми в Англії є відчуття загрози, що асоціюється з антигромадськими і незаконними діями деяких релігій, з актами масових самогубств і з гіпотетичним загальним зростанням впливу культів (що виявляється в їх чисельності, політичних зв'язках і т.д.). Проте були також висунуті деякі надзвичайно важливі міркування проти того, щоб робити поспішні дії з метою обмеження діяльності релігійних рухів. В першу чергу, будь-які зміни в законодавстві не повинні конфліктувати з фундаментальними правами – свободою совісті і віросповідання, гарантованими Європейськими конвенціями з прав людини. По-друге, з юридичної точки зору, було б у край складно дати якесь технічне визначення новим релігійним течіям, яке не поставило б під загрозу законну діяльність сотень релігійних меншин. Нарешті, постало питання, чи є феномен певних культів в цілому і деяких культів зокрема достатнім для вживання спеціальних заходів. Крім того, міжнародна наукова громадськість піддала суворій критиці звіти, представлені вищезазначеними парламентськими комісіями.

Якось релігійна ситуація в сучасній Англії була охарактеризована британським соціологом як «м'який плюралізм з секулярними тенденціями» [Coward H. Pluralism: Challenge to World Religions. — Pp. 14–15, 21]. Цей тип релігійного плюралізму відмінний від американського з його найстрогішою, законодавчо закріпленою Першою поправкою до Конституції США рівністю всіх релігій перед законом і принципом «нон істеблішменту». «М'якість» англійського релігійного плюралізму проявляє себе в тому, що тут спокійно уживаються неформальні та офіційно визнані державою історичні Церкви і досить таки часто ексцентричні нові релігійні

течії. Загалом, сучасній Англії не властива жорстка міжконфесійна конкуренція, жорсткий антагонізм, як це відбувається в інших країнах. Тут практично відсутні як антиклерикалізм, так і надмірний релігійний ентузіазм. Конфесійна приналежність, віра чи позиція агностика не грають визначальної ролі в соціальній або політичній кар'єрі. Тоді як колишній прем'єр-міністр Англії Тоні Блер говорить про вплив християнської етики на його політичну кар'єру, нинішній лідер Консервативної партії зізнався, що протягом багатьох років використовував деякі практики Трансцендентальної Медитації. Як і в інших сучасних індустріальних суспільствах, в Англії традиція все меншою мірою визначає індивідуальну ідентичність. З одного боку, перед індивідумом відкрита різноманітність духовних, політичних та ідеологічних виборів. А з другого, – процеси зростаючої соціальної, географічної і професійної мобільності роблять неминучим, більшою чи меншою мірою, відхід від громадських і сімейних зв'язків та традицій і підштовхують до індивідуального вибору. Принцип свободи вибору є фундаментальним для сучасної англійської культури; англійська система освіти заохочує пошук, виклик авторитету і здоровий скептицизм. Відомий англійський соціолог Грейс Дейві відзначає, що релігійна віра і надалі знаходить багато місця в серцях і розумах англійців, але питання про те, до якої віри ти належиш, втрачає для них значення. Звідси і підзаголовок відомої монографії Грейса Дейві – «Віра без приналежності»[].

Як і в будь-якій іншій плюралістичній системі, в Англії проблеми і напруженості в міжконфесійних відносинах неминучі. Але механізм зняття цієї напруженості та розв'язання проблем тут інший, ніж в деяких плюралістичних або монополістичних системах. Тим не менше до сьогодення релігійного різноманіття призвели три процеси.

По-перше – це релігійне дисидентство, відбрунькування від «матері-Церкви» невеликих (іноді швидкорослих) груп, незадоволених рутинною церковною життям, «відходом від правди» або нездатністю Церкви, на думку «дисидентів», дати адекватну духовну відповідь викликам сучасного світу. Якщо «знову знайдена» або «досі невідома» істина виявляється невизнаною Церквою, це може призвести до формування секти, яка відбруньковується різко або поступово.

Як і в інших країнах Західної Європи, в Англії процес швидкого відбрунькування окремих християнських течій від могутнього єдиного стовбура католицької Церкви був пов'язаний з Реформацією XVI століття [Williams G. The Orthodox Church of the East in the 18 century. – L., 1868]. Сама Англійська Церква, як зазначалось вище, з'явилася як якийсь компроміс між католиками і протестантами. В результаті реформи короля Генріха VIII була створена національна державна Церква, що зберегла ієрархічну структуру (архієпископи, єпископи, настоятелі і священники), але незалежна від Риму (Ватикану). Слід зазначити, що натягнутість між двома орієнтаціями в Англійській церкві (католицької і протестантської) збереглася до наших днів. Вона виявилася, зокрема, в питанні про висвячування жінок, коли потерпілі поразку в цьому диспуті видні англікани – супротивники висвячування – перейшли в Римо-Католицьку Церкву.

Хвилі релігійного дисидентства були, головним чином, пов'язані з суспільними і політичними потрясіннями. Так, в період Громадянської війни XVII століття з'являються квакери, баптисти, конгрегаціоналісти, а також безліч інших, але особливо значення для майбутнього релігійного життя Англії мала пристрасна і талановита проповідь Джона Уеслі, засновника методистської церкви. Протестантська за своєю основою, заснована на доктрині «виправдання вірою», проповідь Уеслі привернула маси людей, та була знехтувана Англійською Церквою. В результаті виникла найбільша англійська християнська секта, точніше, безліч сект, з'єднаних в рух методизму. Якщо в 1767 році вона нараховувала 23000 членів, то до 2007 року – вже 1,3 млн. своїх послідовників!

Поява безлічі християнських сект, особливо успіх методизму, серйозно підірвала монополію державної Англійської церкви. До певного часу в Англії, як і в інших європейських країнах, виступ проти доктрини пануючої Церкви, ересь, вважався державним злочином. Проте, в порівнянні з деякими державами континентальної Європи, англійська держава і Церква досить рано відійшли від репресивної політики відносно релігійних меншин. З XVII століття дискримінаційні закони стали застосовуватися менш послідовно і жорстко, а потім їх зовсім стали відміняти.

З ухваленням в 1677 році Акту церковної юрисдикції ересь перестала бути державним злочином. За цим прослідував Акт про Терпимість, що давав свободу віросповідання протестантським меншинам. В XIX столітті релігійні меншини поступово отримують політичні права: в 1828 році – неоконформістські групи; в 1835

році – послідовники Римо-Католицької Церкви; в 1858 році – іудеї. Одночасно університети Кембріджа, Оксфорда і Дурема відмінили обмеження для представників неанглійських віросповідань[.]

Таким чином, поступово знімається соціальна основа міжконфесійних конфліктів. Приналежність до тієї чи іншої віри не пов'язана з великим або дещо меншим об'ємом прав, свобод, з більш менш високим соціальним статусом. Питання про конфесійну належність стає, значною мірою, справою вибору, звички, а іноді, якщо хочете, зручності. Разом з тим, Англія залишається державою з національною Церквою, що має особливий статус. Одночасно привілеї Англійської церкви все більш перестають бути винятковими і розповсюджуються на інші конфесії (наприклад, послідовники іудаїзму і методизму також посвячувались в лорди).

Друге джерело релігійного різноманіття в сучасній Англії – імміграція етнічних меншин.

До 50-х років ХХ століття найбільшою етнічною меншиною в Англії була єврейська община, що існувала тут з часів Середньовіччя і потім поповнювалася за рахунок вихідців з інших частин Європи й ісламських країн. З п'ятдесятих років минулого століття йшов швидкий процес поселення в Англії і формування общин індусів, мусульман, сікхів, головним чином, з Південної Азії і Східної Африки. Тут також існують відносно невеликі общини джайнів з Індії і Східної Африки, зороастрійців, буддистів (хоча більшість британських буддистів народилася у Великобританії) та інших.

Цілком природно, що новоприбулі іммігранти організовували своє життя як етно-релігійні общини[.]. Храми, мечеті і синагоги ставали центрами суспільного життя, а релігійні наставники відігравали важливу роль як в збереженні етнокультурної ідентичності іммігрантів, так і в їх адаптації до англійського суспільства і культури. Успіх у встановленні міжконфесійних зв'язків між релігійними діячами і общинами іммігрантів, з одного боку, і представниками більш традиційних для Англії релігій – з іншого, символізував успішне включення іммігрантів в англійське суспільство.

У релігійному відношенні іммігранти, як правило, не відчували серйозних проблем. Післявоєнне англійське суспільство відрізнялося значним ступенем віротерпимості і етнокультурної толерантності. Проте проблеми існують. Деякі з них пов'язані з тим, що релігійно-культурні орієнтації і норми деяких етнічних меншин стикаються з тим, що не є загальноприйнятим в секулярному суспільстві в цілому. Так, одним з джерел тертя між деякими релігійними меншинами (мусульманами, індусами, сікхами) і представниками більшості є відносини між статтю. Можна припустити, що дана дилема є лише приватний приклад іншої, набагато більш фундаментальнішої проблеми.

В англійському секулярному суспільстві підходити до релігії дуже серйозно вважається недоречним. Релігія приймається суспільством лише тією мірою, в якій вона поділяє його секулярні установки. Основні християнські конфесії протягом століть адаптували свої навчання і практики до тих змін, які відбувалися в секуляризованому суспільстві. На відміну від них, більшість етнічних меншин вчинила різкий стрибок з суспільства, де їх релігія була домінуючою і всепроникаючою, в середовище, де вони виявились меншиною; ці меншини, на відміну від більшості, часто дуже серйозно відносяться до певних аспектів своїх релігій і хочуть жити відповідно до їх установок.

Ці нелегкі проблеми усвідомлюються і широко обговорюються в англійському суспільстві, але дискусія не переростає в конфлікт, зберігається високий рівень толерантності й існує розуміння того, що вирішити більшість проблем може тільки час. Очевидно, що деяким релігіям меншин належить той же шлях адаптації, який вже пройшли релігії, які стали традиційними. Вже зараз 50 % з тих, хто належить до цих меншин, народився в Англії, і сучасна англійська культура неминуче стала частиною їх ідентичності.

Третє джерело релігійного різноманіття в сучасній Англії – поява нових релігійних течій. Нові релігійні рухи (надалі НРР або «культи» і «секти», як їх часто називають) широко і швидко розповсюджуються в Англії. Найбільший авторитет у вивченні НРР, доктор Оксфордського університету Брайан Уїлсон пов'язує їх появу з глибинними процесами в західних суспільствах, а саме: значно велика, ніж раніше, соціальна мобільність, ослаблення традиційних інститутів общини і сім'ї, секуляризація, пов'язана із зниженням ролі і популярності традиційних церков і т.д. Традиційна релігійність здавалася застиглою і відчуженою, тоді як нові релігії, за словами Уїлсона, «пропонували більш певний, короткий, швидкий і зрозумілий шлях до порятунку».

Більшість НРР, які з'явилися в Англії, «прийшли» сюди із США, що само по собі не було проблемою. По-перше, як ми вже бачили, релігійні інновації у вигляді сект і культів були цілком звичним явищем в англійській історії ХІХ-ХХ століть. По-друге, англійцям добре були відомі гарячі дебати, що відбувалися в ХІХ столітті навколо таких американських рухів, як Християнська наука, мормони, Свідки Єгови та ін.; в сучасній Англії існування цих релігій вже не являє собою якусь проблему.

Разом з тим деякі нові релігійні рухи нової хвилі істотно відрізняються від колишньої «єресі». По-перше, вони орієнтуються не на християнські, а на східні, більш «екзотичні» вірування і практики. По-друге, в секулярному суспільстві вони видимі, не в останню чергу унаслідок активного прозелітизму в тих місцях, де «звична» людина цього менше всього чекає, – на центральних вулицях і площах міст, в суспільному транспорті й університетських корпусах. Додатково, прозелітичні методи також могли здаватися «агресивними» і більш подібними на ті, які застосовувалися бізнесменами, бажаючи «впихнути» в країну свій товар. Нарешті, нові релігійні рухи, як правило, виявлялися привабливими для молодих людей, з одного боку, необтяжених сімейними обов'язками, а з іншого – які визначали свій індивідуальний стиль життя і шукали відповіді на його «вічні питання». Деяких молодих людей привернув громадський стиль життя, культивований у той час в деяких рухах, що само по собі здавалося «дивним» в секулярному суспільстві. Ми повинні пам'ятати при цьому, що, по-перше, число таких груп і їх послідовників було порівняно невелике, і, по-друге, соціальне експериментування було досить характерною межею молодіжної культури. Крім того, членство в нових релігійних рухах було, як правило, досить коротким, від декількох місяців до року.

Проте «звернення до культу» молодих людей викликало серйозну турботу деяких батьків. Часто це посилювалось тим, що «дивацтва» в поведінці новонавернених пояснювалися посиленнями на теорію «промивання мізків», про що йшлося тоді в засобах масової інформації. В деяких випадках тривогу батьків розділяли представники Церков і політики, додаючи при цьому теологічні і політичні аргументи проти нових рухів. Зрештою, виникла організована опозиція НРР, представлена рядом антикультових організацій. Ці організації спочатку вбачали свою мету у «визволенні жертв» з деяких течій, що вважалися найбільш «небезпечними». Проте, оскільки ця діяльність показала свою неефективність, акцент став робитися на розповсюдженні негативної «освітньої» інформації про «культу». Антикультовий рух, у свою чергу, став важливим постачальником негативної інформації для преси, яка тиражувала її, формуючи негативну громадську думку про «деструктивні культу».

Проте з часом стало з'являтися все більше збалансованих, прагнучих до об'єктивності журналістських робіт. Так, відомий журналіст Уільям Шоу в своїй книзі «Шпіонячи в країні гуру» показав, що у багатьох відношеннях антикультові рухи нагадують тих, з ким вони борються.

Незважаючи на певний тиск, британський уряд завжди відкидав пропозиції про необхідність ввести спеціальне законодавство для контролю над НРР. Разом з тим, у тих випадках, коли нові рухи або їх члени виявляються залученими в нелегальну діяльність, англійська поліція негайно приступає до розслідування, що, втім, торкається й інших релігій і трапляється не частіше, а швидше рідше, ніж відносно інших суспільних груп.

Згідно англійського законодавства, для здійснення власне релігійної діяльності ніякої спеціальної реєстрації не вимагається. Проте якщо релігійна організація хоче займатися комерційною або іншою діяльністю, пов'язаною з витяганням прибутку, вона повинна зареєструвати відповідні підрозділи своєї організації як комерційні компанії. Якщо ж релігійні об'єднання залучені в добродійну діяльність, що дає право на податкові послаблення, вони повинні бути зареєстровані уповноваженими з добродійної діяльності.

Оскільки, власне, релігійна діяльність не вимагає державної реєстрації, то існує обмежене число актів, що регулюють розповсюдження релігійних вчень і появу релігійних організацій на публіці. Так, до 1990 року існувала заборона на подання рекламних оголошень релігійними організаціями по радіо і телебаченню. Після відміни цієї заборони Церква саєнтології стала широко користуватися одним з телеканалів, що викликало безліч скарг, котрі призвели до заборони на саєнтологічну рекламу, але після апеляції в 1996 році заборона була знята.

Як і британський уряд, традиційні церкви Англії не проявляли схильності до активних дій проти нових релігійних рухів. В принциповому значенні вони боронили

фундаментальне право людини на релігійну свободу. Саме тому Британська Рада Церков відмовилася підтримати доклад британського парламентарія Котрелла Європейському Парламенту (1984 р.), в якому містилися негативні оцінки діяльності новітніх релігійних течій і пропозиції про законодавче обмеження їх діяльності.

Хоча англійські традиційні релігії проявляють турботу з приводу деяких аспектів діяльності певних релігій, вони вважають за краще будувати свою політику не на основі сенсаційних відкриттів в засобах масової інформації, а на основі прямих контактів з самими рухами і на базі серйозних наукових досліджень, виконаних університетськими вченими. Так, Британська Рада Церков в особі свого Комітету із зв'язків з іншими віросповіданнями неодноразово вступала в діалог з багатьма представниками різних релігійних течій. Відповідаючи на критику тих, хто опирався такому діалогу, Британська Рада Церков сказала: «Ми залишаємося в повній впевненості, що не існує меж для діалогу, оскільки діалог є особисте зіткнення з людьми». Все це не виключає теологічної і соціальної критики на адресу нових течій з боку традиційних Церков, що здійснюється шляхом видання книг, брошур і публічних лекцій.

Результатом такого консенсусу стала підтримка британським урядом і традиційними Церквами ІНФОРМА («Інформаційної мережі з релігійних рухів»), створеної в 1988 році Айлін Баркер, професором Лондонської школи економіки і політичних наук. На відміну від антикультури організацій, представлені ІНФОРМом відомості і думки ґрунтуються на емпіричних, багатобічних і методологічно обґрунтованих дослідженнях, що враховують складний характер нових релігійних рухів. ІНФОРМ співробітничав не тільки з вченими, журналістами, психологами і діячами Церкви, а також з різними підрозділами поліції і урядів. В деяких випадках ІНФОРМ був посередником в налагоджуванні сімейних проблем (хоча це не є його функцією) і в запобіганні правопорушень, пов'язаних з діяльністю деяких членів певних нових рухів.

Церкви утворили обширну співдружність церков у всесвітньому масштабі. Єдність такого обширного світового об'єднання допомагає зберігати дружні взаємозв'язки. В Англійській Церкві немає ні папи, ні Ватикану. Їх не утримує разом який-небудь загальнохристиянський закон. Але вони відчувають свою єдність, розділяючи загальну віру, дотримуючись подібної традиції богослужіння. З дозволу місцевого єпископа англійський священик може скоювати богослужіння в будь-якій частині англійського світу. Кожні десять років цей дружній взаємозв'язок підтверджується на Ламбетських конференціях англійських єпископів, що збираються зі всього світу [<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/20>].

■ В. АНДРОСОВА

ІУДЕО-ХРИСТІЯНСЬКИЙ ДІАЛОГ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

До активізації міжрелігійного діалогу підштовхує нас сучасний політичний і духовний стан світу. Падіння найбільшої атеїстичної імперії супроводжується відродженням інтересу до релігійної істини. У середині колишнього Радянського Союзу набирає силу рух повернення народів до забутих духовних традицій. Цей процес супроводжується переосмисленням відмінностей між різними духовними вченнями. На жаль, невірне відношення до релігійних відмінностей, а також непоінформованість у духовних питаннях часто стають причиною загострення міжконфесійної нетерпимості, використовуються різними політичними силами у своїх антигуманних цілях. Розвиток світової політики буквально підштовхує нас до активізації міжрелігійної діяльності з метою просвіти, вивчення різних конфесій і досягнення миру і згоди¹.

■ Валерія Андросова, аспірантка Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

¹ Долбин А.В. Межрелигиозный иудео-христианский диалог // Духовна і соціально значуща діяльність церков і релігійних організацій у світі і в Україні. – Донецьк, 2004. – С.45.